

цієї ідеологеми було інтелектуальне обґрунтування національно-політичних завдань: теза про належність України до Європи мала підсилити положення про етнонаціональну окремішність русинів-українців та росіян-великоросів. При такій формулі цивілізаційної ідентичності вони поставали не просто «чужими» народами, а й представниками різних цивілізацій. З іншого боку, пунктирно проілюстрований у статті процес зміни цивілізаційної ідентичності із слов'янської на європейську дає підстави говорити про категорію локальної цивілізації загалом чи її конкретні вияви (Європа, Захід) не як про природне утворення й об'єктивну даність, а радше як про інтелектуальний конструкт й уявлювану спільноту.

1. *Барвінський О.* Ілюстрована історія Руси від найдавніших до нинішніх часів / Олександр Барвінський. – У Львові, 1890. –

282+V с. 2. *Дідицький Б.* Народная история Руси отъ начала до новѣйшихъ временъ. Часть первая. / Богдан Дідицький. – Львовъ, 1868. – 224 с. 3. *Дідицький Б.* Народная история Руси отъ начала до новѣйшихъ. Часть вторая / Богдан Дідицький. – Львовъ, 1868. – 200 с. 4. *Дідицький Б.* Народная история Руси отъ начала до новѣйшихъ временъ. Часть третья / Богдан Дідицький. – Львовъ, 1870. – 208 с. 5. *Зубрицький Д.* История древняго Галичско-русскаго княжества. Часть вторая / Денис Зубрицький. – Львовъ, 1852. – 136 с. 6. *Зубрицький Д.* История древняго Галичско-русскаго княжества. Часть третья / Денис Зубрицький. – Львовъ, 1855. – 313 с. 7. *Качала С.* Коротка історія Руси / Степан Качала. – Въ Тернополи, 1886. – 155 с. 8. *Ріпецький Т.* Илюстрованная народная история Руси отъ начала до найновѣйшихъ временъ / Теодор Ріпецький. – Львовъ, 1890. – 559 с. 9. *Шараневич І.* История Галичско-Володимирской Руси отъ найдавнішихъ временъ до року 1453 / Исидор Шараневич. – Въ Львовъ, 1863. – 462 с.

УДК 94(4-11):930(=112.2)(4) М. Грушевський

Поліна Барвінська

Михайло Грушевський і становлення східноєвропейських студій у німецькомовному академічному середовищі

Розглянуто роль Михайла Грушевського у процесах становлення й інституалізації східноєвропейських історичних студій у німецькомовному академічному середовищі. Відзначено здійснені ним заходи по виокремленню історії України як складової східноєвропейської історії.

Ключові слова: Михайло Грушевський, східноєвропейська історія, німецькомовне академічне середовище.

The author defines the role of Mykhailo Hrushevsky in the process of institutionalization of the East-European Studies in the German-speaking academic milieu. His measures directed to the emphasizing of the history of Ukraine as a part of Eastern European history are also shown.

Keywords: Mykhailo Hrushevsky, History of Eastern Europe, German-Speaking Academic Milieu.

Постать Михайла Сергійовича Грушевського викликає дослідницький інтерес істориків, політологів, культурологів, соціологів, філософів, що є беззаперечним свідченням величності його таланту й невичерпності творчого доробку. Та, попри значну кількість досліджень, діяльність М. Грушевського у контексті становлення східноєвропейських історичних студій у Німецькій та Австро-Угорській імперіях тривалий час залишалася поза увагою дослідників. Хоча 120 років тому обставини склалися так, що молодий Михайло Грушевський, закінчивши Київський університет св. Володимира й захистивши дисертацію, очолив у Львівському університеті кафедру всесвітньої історії з особливим наголосом на історії Східної Європи. Це була перша офіційна кафедра східноєвропейської історії у Габсбурзькій монархії.

Запропонована доповідь має на меті розглянути внесок М. Грушевського у становлення й розвиток східноєвропейських студій у німецькомовному просторі та проаналізувати його вплив на еволюцію концепції східноєвропейської історії й виокремлення у ній історії України.

Спочатку коротко про контекст, а саме, особливості впровадження східноєвропейських студій в університетах країн німецькомовного простору. Академічна німецька історіографія XIX ст. переважно була національно орієнтованою й концентрувалася на романо-германському світі, опираючись на постулати Г. Гегеля і Л. фон Ранке, які предметом історичних досліджень визначали державу. Східноєвропейська історія вважалася «неодним», «неперспективним» напрямком історичних досліджень майже до кінця XIX ст. Але науковій моді протистояла політика. Російська імперія належала до іншого світу, а її активізація на міжнародній арені посилювала інтерес до неї та її історії. У зовнішньополітичних колах Німецької імперії все частіше почали розглядати Росію як суперника, а «ворог» зазвичай

потребував більш детального «вивчення». У випадку Відня інтерес до східноєвропейської історії посилювало поступове звільнення південних слов'ян з під влади Османської імперії й попадання їх у сферу геополітичних інтересів Габсбургів. Також лояльну національну політику правлячі кола у Відні вважали запорукою збереження цілісності імперії. Отож, політичний чинник обумовив виділення коштів урядовими колами Берліна та Відня на заснування в університетах інституцій, які б займалися дослідженнями та викладанням історії Східної Європи. Ці процеси мали свою специфіку, яка також обумовлювалася відмінними східноєвропейськими політичними цілями урядів обох імперій та їхньою національною політикою.

У Німеччині впровадження східноєвропейської історії до кола фахових університетських дисциплін почалося зі столичного університету. У 1892 р. у Берлінському університеті було введено посаду екстраординарного професора східноєвропейської історії та краєзнавства, яку посів прибалтійський німець Теодор Шіманн. Завдяки його зусиллям, за активної підтримки представників зовнішньополітичного відомства й особисто імператора Вільгельма II, тут у 1902 р. було створено семінар східноєвропейської історії та краєзнавства, а з часом засновано ще одну професорську посаду, яку обійняв Отто Гетч. У 1911 р. курси зі східноєвропейської історії впроваджено у Кенігсберзькому університеті, у 1914 р. – Гамбурзькому і Боннському університетах. В останньому цей курс читав професор теології Леопольд Карл Гетц. Навчальні курси й наукові дослідження в основному були присвячені Росії й незначною мірою Польщі. Такий підхід на багато десятиліть обумовив росієцентризм східноєвропейських студій у Німеччині, а професури східноєвропейської історії посідали виключно етнічні німці.

Натомість в Австро-Угорській імперії утвердження східноєвропейської історії як університетської дисципліни розпочалося з периферійних університетів, а саме з Львівського університету. Спроби Ватрослава Ягіча запровадити посаду професора слов'янської історії на початку 90-х рр. XIX ст. у Віденському університеті не увінчалися успіхом, хоча було введено посаду професора слов'янської філології та старожитностей, яку очолив відомий дослідник історії Південно-Східної Європи, слов'янин Костянтин Іречек. Пізніше за його підтримки посади професорів східноєвропейської історії запровадили у Чернівецькому (Володимир Мілкович та Іон Ністор) і Празькому (Ярослав Бідло) університетах. Семінар східноєвропейської історії на чолі з К. Іречеком у Віденському університеті було засновано тільки у 1907 р. за активної підтримки Ф. фон Ліхтенштайна, колишнього австрійського посла в Росії. Тут також викладав Ганс Уберсбергер, який був єдиним етнічним німцем з шести професорів східноєвропейської історії в імперії Габсбургів.

На відміну від своїх колег з Празького та Чернівецького університетів, М. Грушевський займав найбільш незалежну від Відня та самодостатню позицію у розбудові кафедри й організації східноєвропейських студій, які він фактично перетворив на українознавчі. Цю самостійність М. Грушевського відзначив і віденський дослідник Східної Європи Вальтер Ляйч [9, с. 59]. Підтверджує це і листування М. Грушевського. Серед його епістолярної спадщини, яка зберігається у Центральному державному історичному архіві у Києві, не виявлено листів К. Іречека, всього один лист Г. Уберсбергера й понад десяток листів славіста В. Ягіча за 1897–1914 рр. Переважно в листах йшла мова про різні видання, зокрема й ті, які видавалися заходами НТШ. Значно більше листів було від німецьких дослідників Східної Європи Т. Шімманна, О. Гетча та Л. К. Гетца.

Керівництво львівською кафедрою давало М. Грушевському можливість більш широко знайомити західний науковий світ зі своїм творчим доробком і водночас репрезентувати історію України як окремих сегментів східноєвропейської історії, а не просту складову російської чи польської історії. Задля цього він навіть вирішив власним коштом видати німецькою перший том «Історії України-Руси». Правда, на той час історичні трактування М. Грушевського були переважно критично сприйняті у німецькомовному академічному середовищі [2]. Та, попри критику, видання праці німецькою принесло М. Грушевському міжнародне визнання і, як справедливо відзначив сучасний німецький дослідник історії України Ф. Гольчевські, допомогло поширенню інформації про Україну та слугувало фактором «німецького дискурсу про Східну Європу», оскільки Україна була «важливим елементом східноєвропейської історії». Проблема в тому, що мало хто на той час звернув на це увагу [6, с. 34].

Найбільш позитивно видання «Історії українського (рутенського) народу» німецькою оцінив у 1908 р. Л. К. Гетц, який не тільки відзначав той факт, що праця М. Грушевського показала, як мало знали історію Східної Європи в західноєвропейському академічному світі, а й відзначив необхідність видання німецькою наступних томів «Історії України-Руси» [2, с. 182]. На той час Л. К. Гетц готував до видання німецькою «Руську Правду» й з грудня 1906 р. листувався з М. Грушевським, праці якого неодноразово ставали йому у пригоді. В листах він звертався з проханням про допомогу в поясненні тих чи інших термінів/назв, отриманні необхідної літератури [4, арк. 4 зв.]. Це спілкування було вельми корисним для фахового зростання боннського дослідника. Одна з перших його робіт в царині східноєвропейської історії про апостолів

Кирила та Мефодія була розкритикована рецензентами, серед яких був і учень М. Грушевського Мирон Кордуба [1]. Незважаючи на критику, Л. К. Гетц продовжував подальші дослідження історії слов'янства й пояснював це «великою любов'ю до цієї галузі науки, щоб в роботі не зневіритись і перед труднощами не відступити» [11, с. 478]. Ця наполегливість й спілкування з такими знавцями східноєвропейської історії, як М. Грушевський, у подальшому забезпечили успіх творчого доробку Л. К. Гетца. Він був удостоєний звання почесного доктора Київського університету св. Володимира й академіка ВУАН.

Тривалим було й листування М. Грушевського з О. Гетчем, який під час однієї з подорожей до Галичини зініціював зустріч заради знайомства, надіславши М. Грушевському 1 жовтня 1905 р. лист з Кракова, в якому повідомляв, що 3 жовтня прибуде до Львова й просив про зустріч. Себе О. Гетч відрекомендував як історика, що працює в Берліні під керівництвом Т. Шімманна й займається російською і польською історією, а наразі має тривалу дослідницьку поїздку Галичиною, щоб познайомитись з «малоросійським народом і його рухом». Він просив про коротку розмову й повідомляв, що добре знає праці М. Грушевського і навіть під час подорожі студіював «Нарис історії українського народу», придбаний у Петербурзі. Ділився повідомленням про видання праці М. Грушевського німецькою і писав, що матеріали зустрічі використає для статті у науковому журналі, а також просив М. Грушевського вибачити «бажання дослідника познайомитись з першим авторитетом у цій галузі» [3, арк. 1–13в.]. З того часу вони підтримували «стосунки, які часто переривались» і, за словами О. Гетча, «завжди були вільними» [7]. Пізніше він консулювався з М. Грушевським щодо доцільності подорожі за маршрутом: Львів – Київ – Чернігів – Полтава – Саратов – Самара – Нижній Новгород – Москва – Петербург [3, арк. 6 зв.] та цікавився, чи може він і надалі розраховувати «на постійне отримання, перед цим люб'язно надісланого» російськомовного журналу «Украинский вестник» та обіцяв «охоче надсилати в обмін «Deutsche Monatsschrift für das gesamte Leben der Gegenwart», який він редагував [3, арк. 7–7 зв.].

Чимала заслуга М. Грушевського у науковому забезпеченні першого німецькомовного фахового видання «Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte». Редактори-засновники ставили перед собою завдання на міжнародному рівні репрезентувати історію Східної Європи. Ідею заснування подібного видання 1904 р. висунув Л. К. Гетц [5, с. XXX], а за безпосереднє її втілення взявся Т. Шімманн. Він вирішив винести це питання на обговорення міжнародної спільноти істориків на 3-му Міжнародному конгресі історичних наук, який на початку серпня 1908 р. проходив у Берліні. У цьому питанні він заручився підтримкою М. Грушевського [10, с. 338–339]. Ймовірно, М. Грушевський міг надати через НТШ й фінансову допомогу на видання журналу, але О. Гетч, який також активно займався підготовкою до видання журналу, відхилив субвенцію з боку НТШ. Не отримав журнал фінансової підтримки й від Петербурзької, Краківської та Віденської академії наук. На думку німецького історика У. Лісцковські, попри фінансову скруту, О. Гетч пішов на такий крок, щоб уникнути втягування видання в національне протистояння, яке мало місце на східноєвропейському просторі. До того ж поляки жалілися на залучення до роботи над журналом таких «науковців-полонофобів», як М. Грушевський та Г. Уберсбергер. Таким чином, науковець О. Гетч переміг О. Гетча-націоналіста [10, с. 340–341] та ярого полонофоба.

Наступного року в Німеччині вже велася кропітка робота з підготовки першого числа «*Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte*», що й спричинило в жовтні-грудні 1909 р. інтенсивне листування О. Гетча з М. Грушевським. У листі з Познані від 25 листопада 1909 р. О. Гетч не тільки повідомляв, що перший номер повинен вийти 1 лютого наступного року й переслав його проект, але й просив повідомити декілька прізвищ, кому можна б було переслати проспект, особливо адресу І. Франка. Цікавив його й перелік публікацій з «малоросійської історії» (в подальшому в листах він майже відмовився від терміну «малоросійська»), за якими потрібно б регулярно слідкувати а також просив про співпрацю не тільки М. Грушевського, але й інших істориків, які «плакають малоросійську історію». Відзначав, що було б добре, якби вже в першому номері було опубліковано рецензію на праці М. Грушевського й запитував, хто б це міг зробити з українських авторів [3, арк. 16].

У листі від 9 грудня О. Гетч просив підготувати для публікації в «*Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte*» короткий огляд становища українських історичних досліджень і діючих наукових товариств, насамперед Наукового Товариства ім. Шевченка та його публікацій. Він також інформував, що українська історія у журналі буде представлена самостійно як окрема «область східноєвропейської історії». Й одразу ж зазначав, що велику частину цієї роботи повинні здійснювати українські вчені, бо у Західній Європі «немає справжніх експертів» [3, арк. 17–17 зв.].

У журналі подавалась бібліографія та огляди літератури з історії окремих регіонів Східної Європи. У спеціальний розділ було виділено й Україну. Цікаво відзначити, що у першому номері часопису цей розділ носив назву «Малоросія» («*Kleinrussland*»), але в усіх наступних числах назву було замінено на «Україна». В першому томі було опубліковано невеликий огляд діяльності Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Серед коротких повідомлень містилась інформація про те, що у «Записках НТШ» за 1910 р. у томі ХСІІІ подано німецькою мовою повний покажчик публікацій в І-ХСІІ томах, що на думку редакції «*Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*» було цінним для дослідників, які не читають українською. Водночас це засвідчило й бажання М. Грушевського значно ширше репрезентувати публікаційну діяльність НТШ.

М. Грушевський, попри запрошення, не став дописувачем «*Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*». Основним інформатором про Україну був М. Кордуба. До співпраці у журналі долучалися й інші історики зі Східної Європи. Наприклад, у часописі було опубліковано статті А. Флоровського, М. Слабченка, А. Лаппо-Данилевського та ін.

Перша світова війна значно актуалізувала українське питання в німецьких політичних колах. У 1914–1915 рр. Союз визволення України опублікував німецькою декілька праць М. Грушевського. Під час перебування на еміграції у 1919–1924 рр. Михайло Сергійович переважно публікував свої праці французькою, а не німецькою, що також, вочевидь, мало політичне підґрунтя.

Як нерідко буває, справжнє визнання тих чи інших ідей та концепцій приходить після смерті їх автора. На початку 1935 р. редакції трьох німецьких журналів опублікували некрологи з приводу смерті М. Грушевського. Так, у січневому номері «*Osteuropa*» розміщено некрологи авторства Д. Дорошенка й О. Гетча, який відзначав, що, як би критично не ставились до багатотомної «Історії України-Руси» М. Грушевського, поза сумнівом, вона стала великим досягненням історичної науки, бо «вперше роздільно зображено московський

і український історичний процес», і це була перша схема й перший «дійсно науковий синтез української історії». Він зауважив і необхідність цієї праці для кожного дослідника Східної Європи й особисто дякував М. Грушевському «за науковий вступ до історії України» ще 30 років тому [7]. У «*Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*» О. Гетч також опублікував власний некролог та статтю М. Кордуби «Михайло Грушевський як дослідник і організатор наукової роботи».

Перший номер «*Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*» за 1935 р. відкривала стаття Ганса Коха на пошану пам'яті М. Грушевського, якого він назвав «втіленим символом українського народу». Стаття розпочиналась з розповіді про переслідування українського історика впродовж 1914–1917 та 1930–1934 рр. «різними московськими володарями» [8, с. 3]. Г. Кох не тільки зупинився на викладі життєвого шляху М. Грушевського, а й детально проаналізував його праці, приділивши особливу увагу статті «Звичайна схема «руської» історії і справа раціонального укладу історії східного слов'янства», в якій обґрунтовувалась окремішність історичного розвитку українського й білоруського народів [8, с. 5–9]. Археологічна діяльність М. Грушевського була представлена у статті Б. Крупницького.

У післявоєнний період в Австрії доробок М. Грушевського вельми високо оцінив Генріх Фелікс Шмід, директор Інституту східноєвропейської історії та південно-східних досліджень, президент Міжнародного комітету істориків (1960–1963 рр.) Аналізуючи історію розвитку східноєвропейських досліджень в Австрії, він перш за все відзначив М. Грушевського й основним досягненням назвав опубліковану ним у 1904 р. працю про дві східнослов'янські національності, історія яких зазвичай розглядалась як російська. Г. Ф. Шмід трактував цей доробок М. Грушевського як успіх австрійського «остфоршунгу» («східних студій»), бо з тих пір «для західних досліджень східного слов'янознавства включення українського і білоруського народів в загальну картину політичного, культурного і економічного розвитку Східної Європи стало унікальною особливістю будь-якого справді наукового викладу подій» [12].

Отже, високий статус Михайла Сергійовича у науковому середовищі Габсбурзької імперії (очільник кафедри й НТШ) та інтенсивна науково-видавнича діяльність не тільки провокувала, але й змушувала наукову спільноту Заходу до більш ширшого та мозаїчнішого бачення концепції східноєвропейських історичних студій. М. Грушевський стояв у витоків східноєвропейських історичних студій в Австро-Угорщині та заснування першого німецькомовного періодичного видання з історії Східної Європи. Його наукові праці та підходи ставили питання про виокремлення української історії, попри відсутність української державності. Видання німецькою, а пізніше англійською й французькою мовами його творів сприяло широкій презентації творчого доробку М. Грушевського західному науковому світові і, разом з тим, вичлененню (репрезентації) історію України як окремого сегменту східноєвропейської історії, а не простої складової російської чи польської історії.

1. Кордуба М. [Рецензія] / М. Кордуба // Зап. наук. т-ва ім. Т. Шевченка. – 1899. – Т. 27. – С. 4–7 (Бібліографія). – Рец. на кн.: Goetz L. K. Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius, quellenmässig untersucht und dargestellt / L. K. Goetz. – Gotha, 1897. – VIII, 272 s. 2. Тельвак В. В. Німецькомовна «Історія українського народу» Михайла Грушевського в оцінках сучасників / Тельвак В. В. // Український історичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 175–189. 3. Центральний державний історичний архів УКРАЇНИ у м. Києві (далі – ЦДІАК України). – Ф. 1235, оп. 1, спр. 413. 4. ЦДІАК

України. – Ф. 1235, оп. 1, спр. 420. **5.** Goetz L. K. Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Russlands = Kievo-Pecerskij Monastyr' kak Kul'turnyj Centr Domongol'skoj Rossii / Leopold Karl Goetz. – Passau: M. Walderbauersche Buchhandlung, 1904. – XXXI, 242 s. **6.** Golczewski F. Deutsche und Ukrainer 1914–1939 / Frank Golczewski. – Paderborn; München; Wien; Zürich: Ferdinand Schöningh, 2010. – 1085 s. **7.** Hoetzsch O. Michael Hruschewskij / Otto Hoetzsch // Osteuropa. – 1935. – Jg. 10, H. 4. – S. 212. **8.** Koch H. Dem Andenken Mychjlo Hruschewsky's (29. September 1866 – 25. November 1934) / Hans Koch // Jb. für Kultur und Geschichte der Slaven. – 1935. – Bd. 11. – S. 3–10. **9.** Leitsch W. Das Seminar

für osteuropäische Geschichte der Universität Wien, 1907–1948 / W. Leitsch, M. Stoy. – Wien: Böhlau, 1983. – 304 s. **10.** Liszkowski U. Osteuropaforschung und Politik: ein Beitrag zum historisch-politischen Denken und Wirken von Otto Hoetzsch / U. Liszkowski. – Berlin: Spitz, 1988. – Bd. 2. – 640 s. – (Schriftenreihe der Deutschen Gesellschaft für Osteuropakunde; Bd. 19). **11.** Salomon R. Leopold Karl Goetz: ein Nachruf / R. Salomon // Zeitschrift für osteuropäische Geschichte. – N. F. – 1931. – Bd. 5 (1). – S. 477–483. **12.** Schmid H. F. Zum Geleit: Fünfzig Jahre historische Ostforschung in Österreich / H. F. Schmid // Studien zur älteren Geschichte Osteuropas. – Wien, 1959. – T. 2. – S. 7–8.

УДК 327(479.22:477) «192/193»

Іване Мchedладзе

Грузія – Україна. Проблеми сприйняття у 20–30-ті роки ХХ століття

У статті розглядається найскладніший період формування комуністичної тоталітарної ідеології (20–30-ті рр. ХХ ст.); грузинсько-український культурний діалог і подвійна парадигма цієї епохи – тоталітарний/антитоталітарний контекст.

Ключові слова: грузинська література, українська література, діалог культур, компаративістика.

The most difficult period of forming of communist totalitarian ideology (20–30th of the XX century); Georgian-Ukrainian cultural dialogue and double paradigm of this epoch – (totalitarian/antitotalitarian context) are examined in the article.

Keywords: Georgian-Ukrainian Literary Ties, Imagology, Comparative Literature.

Доповідь зосереджена на проблемах рецепції літературно-культурних зв'язків між Грузією та Україною, що спираються на такі факти: формування тоталітарної ідеології, сприйняття цих процесів у грузинській та українській літературах. Література як найвитонченіша форма суспільного мислення в цю епоху запропонувала читачеві, якому ще поки неприйнятними були «дивний» романтизм, реалізм, сентименталізм і т. ін. і який зник до традиційних форм вираження, «головоломку». Незабаром у смутну реальність, що пережила Першу світову війну, влилася нова «головоломка» у вигляді тоталітарної, авторитарної держави. Це був устрій, що торкнувся кожної сфери людської життєдіяльності, у тому числі й літератури. «У процесі великих переломів сам “злам” займає незрівнянно вище місце, ніж “творіння”, творчість або випереджає суспільний перелом мистецьким передчуттям, або виростає потім» [11, с. 405].

Як уже зазначалося вище, з самого початку ХХ століття стало періодом великих змін. Фрідріх Ніцше був першим, хто повідомив світові досі нечувану новину, яка більше двох тисяч років осідала або кристалізувалася в умах – виявляється БОГ ПОМЕР, і людству стала більш прийнятною НАДЛЮДИНА, яка повинна творити для блага і щастя людського. До цього часу «надлюди» уже готувалися виходити у світ і для них було віщим знання про те, що Бог для них небезпечний.

20–30-ті роки ХХ ст. – це найбільшій період становлення нового типу колоніалізму – більшовицького. Тоталітарна ідеологія особливо звертала увагу на культуру і це проявилось у повному захопленні можливостями «правити балом» у цій сфері. Грузинські та українські літературні й культурні процеси завжди характеризувались тенденцією до інтеграції одне з одним. Імперський тиск ще більше стимулював бажання взаємного зближення цих культур. Так було і в ту епоху.

Потрібно зауважити, що у 20–30-ті роки відбувалися вкрай напружені політичні і культурні процеси. Створена насильницьким шляхом імперія, часто засобами загалом несумісними із мистецтвом, старалась встановити культурні взаємозв'язки між різними народами і цим самим ще більш укріпити власну ідеологію.

Упродовж двох століть Грузія та Україна розвивалися в ідентичному або схожому історичному контексті, що знайшло продовження і у надскладному третьому тисячолітті. Після розпаду радянської тоталітарної імперії Грузія та Україна із так званої «закритої комуністичної глобалізації» перейшли і стали учасниками якісно нової світової глобалізації, що виявилось непростим в аспекті реагування на не зовсім зрозумілі вимоги для травмованих тоталітаризмом країн. Література, культура та мистецтво, очевидно, реформувались на тлі цієї історичної перспективи, зрозуміло, у супроводі відбитку, що глибоко осів у свідомості травматично/псевдокультурним спадком.

У пострадянському/сучасному грузинському та українському літературознавстві порівняльне літературознавство є одним із важливих векторів, про суть і завдання якого написано і висловлено цілу низку думок. Компаративістика як дисципліна «відкритості» і транснаціональних ідей вивчає діалог культур. Польський компаративіст Е. Касперський ґрунтовно аналізує це питання і робить такі висновки: «Компаративістика, властиво, займається діалогом у різних площинах і в різні способи. Вона виступає в ролі «третього учасника» там, де перетинаються і взаємодіють різні літератури й літературні напрями; з'являється там, де змагаються протилежні погляди й авторські концепції, мови, естетики, цінності, ідеї, моделі світу й літературні образи; виступає посередником між віддаленими один від одного літературними й культурними контекстами; організує їх зустрічі і змагання» [9, с. 74].

Сьогодні для формування наукової та суспільної думки важливим є переосмислення та об'єктивна оцінка травматичного минулого; подвійна парадигма сприйняття дає нам можливість оцінити події об'єктивно – виявити істинні та оманливі цінності складної епохи.

Періодом формування монолітної культури комуністичного режиму є саме перша половина ХХ ст. У 20–30-ті роки стають найбільш очевидними насильницькі маркери цієї політики та її утопічні ідеї. Існує великий фактичний матеріал, в якому явно простежується процес формування утопії ерзац-культури, що відома як соціалістичний реалізм.